

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИПУСКУ

УДК 342.9:351.77

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-19-212-216

Терзі Олена Олександрівна,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри Національної безпеки, інституту безпеки,
ПрАТ "ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»
terzi.elena@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-4120-6526

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ БІОБЕЗПЕКИ ТА БІОЗАХИСТУ

У статті здійснено комплексний аналіз державної політики України у сфері біобезпеки та біозахисту крізь призму адміністративно-правового регулювання. Проаналізовано теоретичні підходи до осмислення ключових категорій «біобезпека», «біозахист» і «державна політика», які формують концептуальну основу відповідної сфери публічного управління. Обґрунтовано, що біобезпека і біозахист є взаємопов'язаними, але не тотожними поняттями: біобезпека орієнтована на превентивне недопущення поширення небезпечних біологічних агентів, тоді як біозахист спрямований на протидію їх навмисному або несанкціонованому використанню.

Проаналізовано основні наукові підходи до розуміння державної політики та запропоновано її визначення у сфері біобезпеки та біозахисту як системи цілей, принципів, заходів і механізмів діяльності органів публічної влади, спрямованих на запобігання біологічним загрозам та мінімізацію їх негативних наслідків. Розкрито юридичну конструкцію державної політики, що включає суб'єктний склад, нормативно-правову основу та матеріальне забезпечення.

Особливу увагу приділено аналізу нормативної бази державної політики у сфері біобезпеки та біозахисту, зокрема Конституції України, законів і стратегічних документів у сфері національної безпеки, охорони здоров'я та екологічної політики.

Визначено коло основних суб'єктів реалізації державної політики у сфері біобезпеки та біозахисту та охарактеризовано їхні повноваження. Обґрунтовано ключове значення матеріального забезпечення (технічного, інформаційного, фінансового) як інструментальної основи ефективної реалізації державної політики.

Ключові слова: державна політика, біобезпека, біозахист, національна безпека, сталий розвиток.

Terzi O. STATE POLICY OF UKRAINE IN THE FIELD OF BIOSAFETY AND BIOPROTECTION

The article provides a comprehensive analysis of the state policy of Ukraine in the field of biosafety and bioprotection through the prism of administrative and legal regulation. Theoretical approaches to understanding the key categories of "biosafety", "bioprotection" and "state policy" that form the conceptual basis of the relevant sphere of public administration are analyzed. It is substantiated that biosafety and bioprotection are interrelated, but not identical concepts: biosafety is focused on the preventive prevention of the spread of dangerous biological agents, while bioprotection is aimed at counteracting their intentional or unauthorized use.

The main scientific approaches to understanding state policy are analyzed and its definition in the field of biosafety and biosecurity is proposed as a system of goals, principles, measures and mechanisms of activity of public authorities aimed at preventing biological threats and minimizing their negative consequences. The legal structure of state policy is revealed, which includes the subject composition, regulatory and legal basis and material support.

Special attention is paid to the analysis of the regulatory framework of state policy in the field of biosafety and biosecurity, in particular the Constitution of Ukraine, laws and strategic documents in the field of national security, health care and environmental policy.

The range of main subjects of implementation of state policy in the field of biosafety and biosecurity is determined and their powers are characterized. The key importance of material support (technical, informational, financial) as an instrumental basis for the effective implementation of state policy is substantiated.

Keywords: state policy, biosafety, biosecurity, national security, sustainable development.

Постановка проблеми. Забезпечення біобезпеки та біозахисту є одним із ключових напрямів сучасної державної політики, що безпосередньо пов'язаний із національною безпекою, охороною здоров'я населення, продовольчою безпекою та сталим розвитком держави. Поширення небезпечних інфекційних захворювань, глобальні пандемії, ризики біотероризму, а також наслідки збройної агресії проти України актуалізують необхідність формування цілісної та ефективної державної політики у сфері біобезпеки та біозахисту. За цих умов особливого значення набуває належне нормативно-правове та інституційне забезпечення відповідної сфери.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика біозахисту та біобезпеки має мульти- та міждисциплінарний характер, у тому числі досліджується крізь призму юриспруденції. Серед науковців, які вивчали правові аспекти тематики державної політики у сфері біобезпеки та біозахисту, можемо назвати таких, як: В. Андрейцев, Г. Балюк, Л. Даценко, В. Завгородня, Т. Коваленко, В. Пашков, О. Піддубний, І. Сенюта, Л. Струтинська-Струк, Т. Шараєвська та інші.

Метою статті є аналіз державної політики України у сфері біобезпеки та біозахисту, визначення її правових та інституційних засад, а також виявлення основних проблем і напрямів удосконалення публічного управління у цій сфері з урахуванням сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення особливостей державної політики України у сфері біобезпеки та біозахисту варто розпочати з аналізу основних категорій, які складатимуть основу нашого дослідження. До означених категорій віднесемо такі, як «біобезпека», «біозахист» та «державна політика». Так, біобезпеку науковці тлумачать як збереження стану рівноваги між людською популяцією, тваринним, рослинним світом з одного боку та їх патогенами – з другого боку, що характеризується відсутністю або контрольованістю несприятливих подій, які могли б спричинити поширення особливо небезпечних патогенів і викликати надзвичайну ситуацію у сфері охорони здоров'я, тваринництва чи сільського господарства» [1, с.59]. Біобезпека – це холистична концепція прямої залежності від стійкості в сільському господарстві, продовольчої безпеки, захисту навколишнього середовища, включаючи біорізноманіття» [2]. Л. Струтинська-Струк вважає, що біобезпека – це «стан, за якого попереджається виникнення небезпечних для здоров'я людини та навколишнього природного середовища наслідків використання генетично-модифікованих організмів, що обумовлено відсутністю недопустимого ризику». Досягнення такого стану, стверджує дослідниця/авторка, можливе за умови чіткого нормативного визначення правил проведення досліджень генетично-модифікованих організмів, порядку їх використання у закритих та відкритих системах, а також запровадження контролю за їх виконанням, визначення оптимальних рівнів допустимих ризиків, пов'язаних із здійсненням генетично-інженерної діяльності [3, с. 87].

Поряд з категорією «біобезпека» використовується поняття «біозахисту» які є одними із пріоритетних напрямків безпеки держави. Біозахист являє собою комплексну систему заходів, реалізація яких спрямована на запобігання та зниження загроз, що виникають унаслідок навмисного або несанкціонованого використання, зберігання чи вивільнення біологічно небезпечних матеріалів. Біозахист є важливою складовою охорони здоров'я, яка запобігає поширенню інфекційних захворювань серед людей, тварин, рослин і навколишнього середовища. Біобезпека доповнює біозахист і здебільшого стосується лабораторних практик, процедур, дизайну лабораторних приміщень, захисних засобів під час роботи з біологічними небезпеками [4, с.17].

Біобезпека охоплює комплекс превентивних заходів, спрямованих на недопущення виникнення та поширення небезпечних біологічних агентів, тоді як біозахист орієнтований на протидію навмисному використанню таких агентів у злочинних або терористичних цілях.

Незважаючи на наявність значної кількості наукових доробок з питань державної політики як важливої правової конструкції та її особливостей в різних сферах, зміст державної політики викликає численні дискусії серед науковців. Так, В. Тертичка пропонує таке узагальнене його визначення: це порівняно стабільна, організована та цілеспрямована діяльність/бездіяльність державних інституцій, здійснювана ними безпосередньо чи опосередковано щодо певної проблеми або сукупності проблем, що впливає на життя суспільства [5, с. 10]. О.Скрипнюк під державною політикою розуміє систему цілеспрямованих заходів, які мають на меті розв'язання суспільних проблем, задоволення суспільних інтересів, забезпечення стабільності конституційного, економічного, правового ладу країни. На думку вченого, специфіка державної політики полягає в тому, що вона реалізується через владні структури, які мають повноваження щодо застосування монопольного права держави на законний примус [6, с.7]. А.Ліга зазначає, що «державна політика – це системна діяльність держави з виявлення суспільного інтересу та забезпечення досягнення суспільно-політичної згоди у приватних та публічних складових такого інтересу, який і визначає принципи, цілі та пріоритетні завдання, для реалізації соціально-справедливого, системного, цілеспрямованого, взаємопов'язаного, циклічного та безперервного процесу, що у взаємодії та синтезі діяльності державних та суспільних інституцій на всіх етапах формування та реалізації політики, досягає суспільно потрібного результату» [7, с. 195].

Варто зазначити, що у сучасній науковій літературі визначення державної політики здебільшого формуються з урахуванням специфіки сфери, у межах якої вона реалізується. Відтак, державну політику у сфері біобезпеки та біозахисту можна представити як систему цілей, принципів, заходів і механізмів діяльності органів публічної влади, спрямованих на запобігання біологічним загрозам, мінімізацію їх наслідків та захист населення, довкілля і критичної інфраструктури.

Державна політика як цілеспрямована діяльність органів публічної влади формується та реалізується через взаємопов'язані складові, які у своїй сукупності забезпечують її системність, ефективність і результативність. О.Лаврук до юридичної конструкції структури державної політики, що впливає і на її створення і на реалізацію, належать:

- суб'єктний склад, до якого можна віднести окремо ті інституції, яким надано повноваження щодо формування політики (включаючи органи державної влади, політичні партії, громадські організації, хоча останні приймають у цьому участь досить факультативно) та ті, що покликані її безпосередньо втілювати у життя (представники публічного та приватного права), при цьому, у деяких випадках і перші, і другі можуть бути представлені однією і тією особою, особливо, якщо це стосується державного сектору;
- нормативна база у якій надано можливість суб'єктам здійснювати певну діяльність (створення та

реалізація концепції державної політики) та безпосередньо сама конструкція державної політики, що викладена у нормативно-правовому акті (положення, стратегії, концепції, державні програми тощо);

• матеріальне забезпечення різного роду (технічне, інформаційне, фінансове тощо) за допомогою якого конструюється та досягається поставлена мета державної політики [8, с. 256-257]. На основі даної конструкції розглянемо особливості державної політики у сфері біобезпеки та біозахисту.

Нормативну основу державної політики у сфері біобезпеки та біозахисту становлять Конституція України, закони України у сфері національної безпеки, охорони здоров'я, санітарного та епідемічного благополуччя населення, а також підзаконні нормативно-правові акти. Важливу роль відіграють документи стратегічного характеру, зокрема Стратегія національної безпеки України та рішення Ради національної безпеки і оборони України, якими біологічні загрози визнаються складовою системи національної безпеки.

У 2019 році в умовах триваючого погіршення екологічної обстановки в світі, яка призвела до глобального потепління, в Україні прийнято ряд нормативно-правових документів, що стосуються питань біологічної безпеки та біологічного захисту, а саме:

- Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року»;
- Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»;
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 листопада 2019 року за № 1416-р, яким схвалено Стратегію забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту за принципом «єдине здоров'я» на період до 2025 року та затверджено план заходів щодо її реалізації.

Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» визначено завдання щодо біологічної безпеки та біологічного захисту як підсистеми екологічної безпеки, а саме: «Пріоритетами державної політики у сфері біологічної безпеки та біологічного захисту є здійснення системних заходів із створення та ефективного функціонування національної системи біологічної безпеки та біологічного захисту, протидії проявам біотероризму, захисту населення від неконтрольованого та протиправного поширення генетично модифікованих організмів, збереження безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища, створення системи раннього виявлення та швидкого реагування на поширення збудників особливо небезпечних хвороб та таких, що мають міжнародне значення, а також покращення матеріально-технічного стану лабораторій, установ та закладів, які здійснюють діагностику інфекційних хвороб, моніторинг циркуляції збудників інфекційних хвороб в об'єктах середовища життєдіяльності людини, задіяні в системі індикації біологічних патогенних агентів, визначають кількісний та якісний вміст генетично модифікованих організмів у продукції рослинного і тваринного походження, лабораторій, що працюють із збудниками особливо небезпечних інфекційних хвороб, визначенням їх впливу на навколишнє природне середовище, зокрема біологічного різноманіття, з урахуванням ризиків для здоров'я людини; створення системи оперативного реагування на прояви біотероризму» [9].

27 листопада 2019 р. Кабінетом Міністрів України розпорядженням за № 1416-р схвалено Стратегію забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту за принципом «єдине здоров'я» на період до 2025 р. та затверджено план заходів щодо її реалізації. Стратегія розроблена і прийнята на виконання Указу Президента України від 06.04.2009 р. № 220/2009 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 лютого 2009 року «Про біологічну безпеку України» та в рамках стратегічних задач, зазначених у Законі України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року».

У контексті необхідності посилення державних заходів, спрямованих на протидію загрозам біологічного характеру, що виникли або загострилися внаслідок пандемії COVID-19 Указом Президента України від 17 грудня 2021 р. № 668/2021 введено в дію нове рішення РНБО України від 15 жовтня 2021 р. «Про Стратегію біобезпеки та біологічного захисту». Вона розроблена з метою реалізації Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392 [10] та базується на пріоритетах національних інтересів і визначає мету, напрями, завдання державної політики у сфері забезпечення біобезпеки та біологічного захисту, визначені з урахуванням положень Указу Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року».

У вересні 2022 р. було прийнято Закон України «Про систему громадського здоров'я», стаття 35 якого має назву «Біологічна безпека та біологічний захист» та присвячена правовому регулюванню біологічної безпеки та біологічного захисту під час роботи з патогенами і токсинами, визначає обов'язкові вимоги щодо захисту життя і здоров'я людини, встановлює повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері охорони здоров'я, передбачає обов'язок суб'єктів господарювання повідомляти про здійснення відповідних робіт, а також закріплює роль держави у запобіганні незаконному доступу та неналежному використанню біологічно небезпечних матеріалів [11].

Наступним елементом в юридичній конструкції державної політики є її суб'єктний склад. Суб'єктами державної політики у сфері біобезпеки та біозахисту є сукупність органів публічної влади, установ, організацій та інших учасників, які наділені відповідними повноваженнями щодо формування,

реалізації, координації та контролю заходів у цій сфері.

Реалізація державної політики у сфері біобезпеки та біозахисту здійснюється системою органів публічної влади, серед яких провідну роль відіграють:

1. Верховна Рада України виступає суб'єктом нормотворчого забезпечення державної політики у сфері біобезпеки та біозахисту, визначаючи засади правового регулювання, ухвалюючи закони та здійснюючи парламентський контроль.

2. Президент України забезпечує стратегічне керівництво у сфері національної безпеки, у тому числі біологічної, визначає пріоритети державної політики, видає укази та координує діяльність органів виконавчої влади в межах конституційних повноважень.

3. Кабінет Міністрів України є ключовим суб'єктом реалізації державної політики, забезпечує її виконання, затверджує державні програми, координує діяльність центральних органів виконавчої влади у сфері біобезпеки та біозахисту.

4. Центральні органи виконавчої влади, до яких можна віднести:

Міністерство охорони здоров'я України – формує та реалізує державну політику у сфері біологічної безпеки, встановлює медико-санітарні вимоги;

Міністерство аграрної політики та продовольства України – відповідає за біобезпеку в агропромисловому комплексі;

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України – забезпечує екологічну складову біобезпеки;

Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів – здійснює державний контроль і нагляд;

5. Рада національної безпеки і оборони України, яка здійснює координацію та контроль діяльності органів виконавчої влади у сфері біологічної безпеки як складової національної безпеки.

6. Органи місцевого самоврядування та місцеві органи виконавчої влади, що забезпечують реалізацію державної політики на регіональному та місцевому рівнях, організують виконання заходів біобезпеки та біозахисту в межах відповідних територій.

Матеріальне забезпечення (технічне, інформаційне, фінансове тощо), за допомогою якого конструється та досягається поставлена мета державної політики у сфері біобезпеки та біозахисту є ще одним важливим елементом у юридичній конструкції державної політики у відповідній сфері. Так, матеріальне забезпечення державної політики у сфері біобезпеки та біозахисту є одним із ключових чинників її ефективності, оскільки саме через сукупність матеріальних ресурсів забезпечується практична реалізація визначених цілей, завдань і пріоритетів державного управління у цій сфері. Матеріальне забезпечення виступає інструментальною основою функціонування системи біобезпеки та біозахисту й охоплює комплекс технічних, інформаційних, фінансових, кадрових та організаційних засобів.

Технічне забезпечення державної політики у сфері біобезпеки та біозахисту включає спеціалізоване обладнання, лабораторну інфраструктуру, системи біологічного контролю, засоби моніторингу та раннього виявлення біологічних загроз, а також технології зберігання, транспортування й утилізації біологічно небезпечних матеріалів. Рівень технічної оснащеності безпосередньо впливає на спроможність держави запобігати біологічним ризикам, оперативного реагувати на надзвичайні ситуації та мінімізувати їх наслідки.

Інформаційне забезпечення охоплює систему збору, обробки, аналізу та поширення інформації про біологічні ризики, епідеміологічну ситуацію, результати наукових досліджень і міжнародний досвід у сфері біобезпеки. Важливе значення має створення та функціонування державних реєстрів, інформаційно-аналітичних платформ, міжвідомчих баз даних, а також механізмів інформаційної взаємодії між органами публічної влади.

Фінансове забезпечення є необхідною умовою стабільності та безперервності реалізації державної політики у сфері біобезпеки та біозахисту. Воно передбачає бюджетне фінансування, цільові державні програми, використання міжнародної технічної допомоги, а також залучення коштів приватного сектору в межах публічно-приватного партнерства.

У сукупності зазначені елементи матеріального забезпечення формують інституційно-ресурсний фундамент державної політики у сфері біобезпеки та біозахисту, за допомогою якого конструється та досягається її мета. Їх узгоджене функціонування дозволяє забезпечити системний, превентивний і комплексний характер державного впливу на сферу біологічної безпеки, що є особливо актуальним в умовах глобалізації, зростання біологічних ризиків і транснаціонального характеру загроз.

Незважаючи на наявність в Україні окремих нормативно-правових актів, що регулюють питання біобезпеки та біозахисту, державна політика у цій сфері характеризується фрагментарністю, міжвідомчою неузгодженістю та відсутністю єдиної концептуальної основи. Недостатня чіткість розмежування повноважень органів публічної влади, обмеженість механізмів координації та контролю негативно впливають на ефективність реалізації державної політики у сфері біобезпеки.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що державна політика України у сфері біобезпеки та біозахисту є складним міжгалузевим явищем, яке поєднує елементи національної безпеки, охорони здоров'я, екологічної політики та публічного управління. Біобезпека та біозахист, будучи взаємопов'язаними категоріями, виконують різні функціональні завдання, що зумовлює необхідність їх

чіткого нормативного розмежування в системі адміністративно-правового регулювання.

Ефективність державної політики у сфері біобезпеки та біозахисту значною мірою залежить від узгодженості діяльності суб'єктів публічної влади, належного нормативно-правового забезпечення та чіткого визначення повноважень між органами виконавчої влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Задорожна В. І., Шагінян В. Р., Винник Н. П. Біобезпека, біозахист і «хвороба X»: дефініції, глобальні та національні проблеми, шляхи вирішення. *Інфекційні хвороби*. 3(117)2024. С. 53 – 63.
2. Всемирная организация здравоохранения (ВОЗ). Руководство по лабораторной биобезопасности: Третье издание, 2004. URL: http://www.who.int/csr/resources/publications/biosafety/WHO_CDS_EPR_2006_6/en/
3. Струтинська-Струк Л. В. Правове поняття біобезпеки як складової екологічної безпеки: проблеми визначення. *Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство*. 2004. Вип. 212. С. 84–89.
4. Голубнича В. М. Біозахист і біобезпека в громадському здоров'ї : навчальний посібник. Суми : Сумський державний університет, 2024. 100 с.
5. Тертичка В.В. Державна політика: аналіз і впровадження в Україні : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.01. Київ, 2004. 36 с.
6. Скрипнюк О. Сучасна державна політика України: основні концептуальні підходи до визначення змісту поняття. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 4 (39). С. 3–12.
7. Лига А.І. Правові засади державної політики у сфері захисту прав споживачів. *Juridical scientific and electronic journal*. 2023. No 8. С. 191–196.
8. Лаврук О.В. Сутність поняття державної політики. *Університетські наукові записки*. 2018. No 3-4. С. 254–263.
9. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року "Про Стратегію біобезпеки та біологічного захисту": Указ Президента України від 17 грудня 2021 р. № 668/2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/668/2021#Text>
11. Про громадське здоров'я: Закон України від 06.09.2022 № 2573-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20>

REFERENCES:

1. Zadorozhna V. I., Shahinian V. R., Vynnyk N. P. (2024). Biobezpeka, biozakhyst i «khvoroba X»: definitsii, hlobalni ta natsionalni problemy, shliakhy vyrishennia [Biosafety, biosecurity and “disease X”: definitions, global and national problems, ways of solution]. *Infektsiini khvoroby*, 3(117), 53–63. [in Ukrainian].
2. World Health Organization (WHO). (2004). *Rukovodstvo po laboratornoi biobezopasnosti: Tretie izdanie* [Laboratory biosafety manual (3rd ed.)]. Retrieved from http://www.who.int/csr/resources/publications/biosafety/WHO_CDS_EPR_2006_6/en/ [in Russian].
3. Strutynska-Struk L. V. (2004). Pravove poniattia biobezpeky yak skladovoi ekolohichnoi bezpeky: problemy vyznachennia [Legal concept of biosafety as a component of environmental security: problems of definition]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Pravoznavstvo*, 212, 84–89. [in Ukrainian].
4. Holubnycha V. M. (2024). *Biozakhyst i biobezpeka v hromadskomu zdorov'i* [Biosecurity and biosafety in public health]. Sumy: Sumy State University. [in Ukrainian].
5. Tertychka V. V. (2004). *Derzhavna polityka: analiz i vprovadzhenia v Ukraini* [State policy: analysis and implementation in Ukraine]: Extended abstract of Doctor's thesis. Kyiv. [in Ukrainian].
6. Skrypniuk O. (2004). Suchasna derzhavna polityka Ukrainy: osnovni kontseptualni pidkhody do vyznachennia zmistu poniattia [Modern state policy of Ukraine: main conceptual approaches to defining the content of the concept]. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 4(39), 3–12. [in Ukrainian].
7. Lyha A. I. (2023). Pravovi zasady derzhavnoi polityky u sferi zakhystu prav spozhyvachiv [Legal foundations of state policy in the field of consumer protection]. *Juridical Scientific and Electronic Journal*, 8, 191–196. [in Ukrainian].
8. Lavruk O. V. (2018). Sutnist poniattia derzhavnoi polityky [The essence of the concept of state policy]. *Universytetski naukovyi zapysky*, 3–4, 254–263. [in Ukrainian].
9. Pro Osnovni zasady (strategiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku [On the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine until 2030]: Law of Ukraine No. 2697-VIII (2019, February 28). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> [in Ukrainian].
10. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 15 zhovtnia 2021 roku “Pro Strategiiu biobezpeky ta biolohichnoho zakhystu” [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of October 15, 2021 “On the Biosafety and Biological Protection Strategy”]: Decree of the President of Ukraine No. 668/2021 (2021, December 17). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/668/2021#Text> [in Ukrainian].
11. Pro hromadske zdorov'ia [On Public Health]: Law of Ukraine No. 2573-IX (2022, September 6). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.11.2025